

Bij de foto: Op 16 april jl. is het borstbeeld van K. Schilder uit de gereformeerde basisschool 'Het talent' te Bunschoten opgehaald en overgebracht naar het ADC [lees verder op pag. 3]

nr. 60, juni 2024

IN DIT NUMMER:

Borstbeeld van K. Schilder

Jaarlijkse Nicolaaslezing

Nieuwe Ad Chartas-delen

...adc **etera**

*...adcetera is een uitgave van het Archief-
en Documentatiecentrum van de
Nederlandse Gereformeerde Kerken*

colofon

...ad cetera is een uitgave van het Archief- en Documentatiecentrum van de Nederlandse Gereformeerde Kerken. Broederweg 16, 8261 GT Kampen. Telefoon 038-4471730 E-mail info@adckampen.nl Website www.adckampen.nl Druk: drukkerij De Bunschoter, Bunschoten-Spakenburg Ontwerp: Peter Dees, Zwolle

Ds. Telder van Breda

Op 7 mei 2024 werd aan de Theologische Universiteit Utrecht het boek *Wacht houden bij de vrijheid. Dominee Telder van Breda en de vrijgemaakte kerken* gepresenteerd. Het verscheen als nr. 43 in de AD Chartas reeks bij Uitgeverij Vuurbaak te Amersfoort en is geschreven door de Nederlandse gereformeerde predikant Geert van Dijk, die eerder promoveerde op de studie naar A. Janse van Biggekerke.

Telder speelde een opvallende rol in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. In dit in 1944 ontstane kerkverband bestonden vanaf het begin spanningen die later zouden uitgroeien tot een conflict. Aan de ene kant waren er voorvechters voor ruimte en openheid. Anderen zochten vastigheid en duidelijkheid in regels en formulieren. Ds. Bart Telder van Breda was beducht voor hiërarchie en kwam met kracht op voor de vrijheid van de plaatselijke gemeente. In de jaren zestig kwam hij met zijn opvatting over de toestand van de mens tussen sterven en opstanding in conflict met de gereformeerde belijdenis. Kort daarna voltrok zich een tragische breuk in de kerken, die decennialang bleef bestaan.

Inmiddels hebben de partijen zich verzoend, maar in hoeverre beroeren de tegenstellingen van gisteren de verenigde Nederlandse Gereformeerde Kerken van

vandaag en morgen? Hoogleraar kerkgeschiedenis Erik de Boer legde in zijn lezing op de boekpresentatie een verband tussen de opvattingen van Telder en die van de reformatorische wijsbegeerte van de VU-hoogleraren H. Dooyeweerd en D.H.Th. Vollenhoven. Ds.

Pieter Niemeijer stelde in zijn lezing naar aanleiding van de kerkelijke procedure inzake Telder voor om in de Nederlandse Gereformeerde Kerken de mogelijkheid te scheppen om bij bezwaren tegen de leer van een voorganger of ambtsdrager van meet aan het kerkverband te raadplegen voor advies. Ook bepleitte hij een wijze van kerkelijke binding aan de leer van de Schrift die vraagt om een meer dan administratief te voltrekken handhaving, waarbij de bevoegde kerkelijke vergaderingen betrokkenen horen en overwegingen van opportuniteit, proportionaliteit en rechtsgelijkheid honoreren.

Wacht houden bij de vrijheid is verkrijgbaar in de boekhandel voor € 24,50; donateurs van het ADC krijgen 20 % korting en betalen € 19,60. ¶

In augustus 1970 opende de Dr. K. Schilder-school haar deuren – de vierde gereformeerde basisschool in Bunschoten-Spakenburg. De officiële opening werd verricht door de jongste dochter van prof. dr. K. Schilder (1890-1952), Eppie de Vries-Schilder (1927-2009).

Borstbeeld van Schilder

Eppie de Vries deed dat door, omringd door vrouwen en kinderen in Spakenburgse klederdracht, een gordijn weg te schuiven waardoor een beeltenis van Schilder tevoorschijn kwam. De sokkel waarop het beeld rustte was in de muur bevestigd en droeg aan de voorzijde de initialen van de hoogleraar waarmee hij zijn persartikelen onderschreef, KS. Voorts was aan weerszijden van de sokkel een bekende uitspraak van hem aangebracht: ‘Het is een diepe weelde gereformeerd te zijn en dus gereformeerd te denken’, een citaat uit het eerste deel van zijn commentaar op de Heidelbergse catechismus. Het borstbeeld was vervaardigd door Jan Spiering uit Wezep. Hoewel de voorzitter van het schoolbestuur bij de opening de hoop uitsprak dat Schilders naam door deze naamgeving van de school zou blijven voortleven, is de school na een fusie herdoopt en heet ze inmiddels ‘Het talent’. Schilders naam is nergens meer een pasmunt. 54 jaar na de feestelijke opening wordt

dit schoolgebouw gesloten, omdat het moet worden afgebroken. De school neemt in een nieuw gebouw elders in het dorp haar intrek, nieuw talent verwelkomend, maar zonder Schilder. Het borstbeeld berust nu in de kluis van het ADC en bezien wordt nog of bij de sloop van het gebouw de sokkel met het Schilder-citaat behouden kan blijven. ¶

Jaarlijkse Nicolaaslezing

Alhoewel het ADC nog gevestigd is aan de Broederweg in Kampen, heet de Theologische Universiteit Kampen nu echt Theologische Universiteit Utrecht en vinden colleges en vergaderingen inmiddels plaats aan de Utrechtse Plompotorengracht. Met de universiteitsbibliotheek wacht het ADC een definitieve locatie in Utrecht af, waar ruimte is om archieven en boeken goed te beheren.

Het hoofdgebouw van de universiteit aan de Broederweg in Kampen is echter al bijna een jaar door theologen en theologen in spe verlaten.

Zowel de burgerlijke gemeente als de universiteit vonden het jammer om de band die vanaf 1854 tussen de Theologische Universiteit en Kampen bestaat helemaal door te snijden. Om die reden hebben zij de handen ineen geslagen en een commissie samengesteld, met de taak om iets van het verleden van Kampen als academiestad de toekomst in te dragen. Vanuit de universiteit hebben hoogleraar kerkrecht Leon van den Broeke en ADC-archivaris Mirjam Hofman zitting in deze commissie.

Met goedkeuring van de Gemeente Kampen en het bestuur van de universiteit heeft de commissie inmiddels besloten een jaarlijkse lezing te initiëren, die aangeduid zal worden als de Nicolaaslezing. Ooit werd Sint Nicolaas gekozen als de beschermheilige van Kampen; de statige Bovenkerk heet eigenlijk ook de St. Nicolaaskerk. Het onderwerp van de lezing zal steeds moeten liggen op het terrein van de publieke theologie, zodat de maatschappelijke relevantie van theologie als wetenschap duidelijk wordt, en de lezing interessant is voor theologen én burgers van Kampen. Hopelijk kan de Kamper samenleving erdoor geïnspireerd raken en vinden Kamper alumni er een mooie aanleiding in om hun studentenstad te bezoeken en af te spreken met oude bekenden.

De eerste Nicolaaslezing vindt plaats op vrijdagmiddag 14 juni. Hoofdspreker is Josse de Voogd, bekend van de *Atlas van afgehaakt Nederland*. Stef Groenewoud, die de Lindeboomleerstoel Ethiek van de Zorg aan de Theologische Universiteit Utrecht bekleedt, zal vanuit zijn eigen

expertise reageren op de lezing. Hij doet onderzoek naar geografische verschillen in de kwaliteit, het gebruik en de kosten van de zorg in Nederland. Een panel, bestaande uit de Kampenaren Hilde Mulder, Karin Leferink en Ina Rook-van Urk, zal vanuit de lokale samenleving reflecteren op de vraag hoe afgehaakten weer kunnen aanhaken. Hilde Mulder heeft niet alleen in de Tweede Kamer gezeten, maar ook in de Gemeenteraad van Kampen. Karin Leferink werkt bij de zorginstelling IJsselheem. Ina Rook-van Urk is directeur van een school voor primair speciaal onderwijs in Kampen. Als geen ander zijn zij vertrouwd met de (lokale) samenleving en denken zij na over de zorg voor mensen die extra kwetsbaar zijn. Plaats van handeling is de Annakapel, aan de vertrouwde Broederweg. Gratis opgave is mogelijk via: www.nicolaaslezing.nl. Daar valt ook meer informatie over het evenement te lezen. Van harte welkom! ♡

Digitale archiefservice

Voor het ADC stopt zo nu en dan een auto, waar vele dozen met papieren archiefstukken uitgeladen worden. Hier lijkt voorlopig geen einde aan te komen; zolders en opbergruimten met historisch archiefmateriaal zijn er nog genoeg. Tegelijk zijn de archieven die nu gevormd worden over het algemeen digitaal.

Digitale archivering brengt eigen uitdagingen met zich mee. Waar kunnen bestanden veilig worden opgeslagen? Veilig in de zin dat (bijzondere) per-

soonsgegevens worden afgeschermd voor iedereen die daar niets mee te maken heeft. Veilig in de zin dat het archief er nog is, wanneer er iets gebeurt met de laptop van de scriba. Hoe kunnen bestanden zo geordend worden, dat informatie goed vindbaar is en dat de context waarin stukken zijn ontstaan duidelijk is? Papieren archiefstukken worden bijna automatisch in een bewuste mappenstructuur geplaatst. Digitaal archiefmateriaal wordt niet altijd met gelijke discipline geordend. Hoe kan überhaupt verzekerd worden dat stukken die voor langdurige bewaring in aanmerking komen over 50 jaar nog raadpleegbaar zijn? Het depot van het ADC bevat inmiddels filmrollen, videobanden, geluidsbanden, cassettebandjes, dia's, diskettes in verschillende formaten en cd-roms die niet of nauwelijks meer raadpleegbaar zijn. De kans dat onze huidige Word bestanden in de verre toekomst nog leesbaar zijn lijkt klein. Om huidige archiefvormers te ondersteunen bij het verantwoord archiveren van digitale bestanden biedt het ADC vanaf heden een vernieuwde digitale archiefservice aan. Dit houdt in dat het ADC bij het bedrijf Data Matters een elektronisch depot huurt, waarin digitale bestanden veilig kunnen worden opgeslagen. De servers van het e-depot van Data Matters staan in de Europese Unie en voldoen aan de daar geldende privacyregels. Gebruikers die bijzondere persoonsgegevens opslaan in het e-depot van Data Matters blijven dus binnen de grenzen van de AVG.

Om bestanden in het e-depot te plaatsen is een apart computerprogramma nodig. In het verleden werkte het ADC hiervoor samen met softwarebedrijf DEVENTit. Zij bieden onder de naam Atlantis een col-

lectiebeheersysteem aan dat door diverse grote erfgoedinstellingen gebruikt wordt. Voor kleine archiefvormers en archiefbeheerders bleek Atlantis echter te ingewikkeld. Om die reden heeft een aan de Theologische Universiteit Utrecht verbonden ICT'er een eenvoudig systeem gebouwd, waar kerkelijke vrijwilligers makkelijk mee kunnen werken. In de achterliggende periode is dit systeem naar tevredenheid getest. De handleiding is te vinden op: <https://adc.neocalvinism.org/help/>, en biedt een indruk van de werking van het systeem.

Aan kerken en andere christelijke organisaties die van de digitale archiefservice gebruik willen maken wordt een tege-
moetkoming in de kosten van 50 euro per jaar gevraagd. Gebruikers van de archiefservice blijven zelf eigenaar van hun archief. Ons advies luidt om een duidelijke structuur te kiezen (wij bieden desgewenst een voorbeeldinventaris van het archief van een plaatselijke kerk), en om duurzame bestandsformaten te gebruiken (bijvoorbeeld PDF/A in plaats van de hierboven genoemde Word bestanden). Dit is echter de verantwoordelijkheid van de gebruiker. Als u overweegt de digitale archiefservice van het ADC te gebruiken, kunt u zich wenden tot de archivaris. ¶

Bavincks Amsterdamse dogmatiekcolleges

Als nr. 42 in de Ad Chartas reeks bij Uitgeverij Vuurbaak te Amersfoort werd op 8 maart 2024 aan de Theologische Universiteit Utrecht gepresenteerd het boek *Amsterdamse dogmatiekcolleges*,

geschreven door Herman Bavinck en bezorgd, ingeleid en geannoteerd door Dirk van Keulen, onderzoeker bij de Theologische Universiteit Utrecht.

Aan het eind van 1902 maakte theologisch hoogleraar Herman Bavinck (1854-1921) de overstap van de Theologische School te Kampen naar de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij werd daar verantwoordelijk voor het onderwijs in de dogmatiek. In dit boek wordt Bavincks niet eerder gepubliceerde manuscript 'De voornaamste problemen der tegenwoordige dogmatiek' uitgegeven. Aan de hand van dit manuscript heeft Bavinck dogmatiekcolleges verzorgd in de jaren 1903-1904. Hij biedt zijn studenten vooral theologiegeschiedenis en filosofiegeschiedenis. Later (1915-1920) heeft hij het manuscript opnieuw gebruikt voor colleges dogmengeschiedenis. Het document vormt de verbindende schakel tussen de eerste en de tweede druk van Bavincks *Gereformeerde dogmatiek*. Op de boekpresentatie reageerden de hoogleraren Henk van den Belt (Vrije Universiteit en Theologische Universiteit Apeldoorn), Rinse Reeling Brouwer (Protestantse Theologische Universiteit) en Hans Burger (Theologische Universiteit Utrecht) op Bavincks teksten, waarbij Dirk van Keulen lof werd toegezwaaid voor zijn uitstekende bezorging van de tekst.

Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel voor € 24,50; donateurs van het ADC krijgen 20 % korting en betalen € 19,60. ¶

Originele ordening

Het is lastig om te voorspellen hoe archieven in de toekomst gebruikt zullen worden. Leden van het studentencorps FQI plaatsten in de jaarlijkse almanakken hun adressen zodat ze elkaar gemakkelijk konden bezoeken. Decennia later gebruikten hun nazaten de almanakken om te reconstrueren waar opa in zijn studententijd woonde, en om een wandeling uit te stippelen voor het familieweekend. De Gereformeerde Reisvereniging bewaarde de koopakte van een vakantieverblijf en rapporten aangaande het benodigde onderhoud uit zakelijke en bedrijfsmatige overwegingen. Huidige bewoners van een voormalig vakantieoord willen deze stukken nu graag raadplegen, omdat zij uit aardigheid onderzoek doen naar geschiedenis van hun woonplek. Zo zijn er, ook buiten het ADC, vele voorbeelden van wellicht onverwacht gebruik van archivalia. Een zeventiende-eeuwer schreef een brief om een boodschap over te brengen, maar latere onderzoekers gebruiken zijn brief om vast te stellen uit welke ingrediënten de inkt waarmee hij schreef bestond.

De vragen die aan het verleden en daarmee aan de overgeleverde bronnen gesteld worden, veranderen met de tijd. Toen de moderne geschiedwetenschap in de negentiende eeuw opkwam, ging de aandacht voornamelijk uit naar 'grote mannen' met politieke en militaire functies. Later kwam er meer belangstelling voor het dagelijkse leven van 'gewone mensen'. De rol van vrouwen in de geschiedenis, de omgang met homoseksuelen en de positie van tot slaaf gemaakten werd in de loop van de tijd meer en

meer gethematiseerd. Soms kunnen historici voor het beantwoorden van nieuwe vragen gebruik maken van bronnen die eerder niet geraadpleegd werden. Vaak moeten zij echter terugkeren naar bekende bronnen, die op nieuwe manieren gelezen en geïnterpreteerd worden. Dit gegeven moet archiefbeheerders voorzichtig maken. De manier waarop wij nu naar overgeleverde stukken kijken is niet neutraal. Wat ons belangrijk lijkt, vinden mensen in andere tijden wellicht minder beduidend. Dit is één van de redenen om grote terughoudendheid te betrachten bij het herordenen van oude archieven. Zomaar dringen wij onze visie op aan bronnenmateriaal uit een heel andere tijd.

Een zeer voorname reden om achteraf geen ingrijpende veranderingen door te voeren is daarnaast dat de oorspronkelijke structuur van een archief veel zegt over de archiefvormer. Hoe een organisatie functioneerde, wie bijvoorbeeld waarvoor verantwoordelijk was, blijkt vaak grotendeels uit de originele structuur van het archief. Losse archiefstukken kunnen bovendien minder goed geïnterpreteerd worden, als niet meer duidelijk is op welke plek in het archief de stukken aanvankelijk bewaard werden.

Natuurlijk moeten individuele stukken ook vindbaar zijn voor latere gebruikers, maar bij het toegankelijk maken van een archief moet altijd eerst zo goed mogelijk gereconstrueerd worden wat de oorspronkelijke ordening was. Daarna kan eventueel besloten worden tot een verandering in de structuur. Die verandering wordt altijd schriftelijk verantwoord, zodat latere gebruikers van het archief de stukken die zij aantreffen zo goed mogelijk kunnen interpreteren.

Uit respect voor de oorspronkelijke orde-

ning hoeven echt niet alle plooiën gladgestreken te worden. Als de ene secretaris alle post op afzender sorteerde, en de volgende op volgorde van binnenkomst, blijkt daar simpelweg uit dat verschillende secretarissen verschillend werkten. En wellicht kwam er in de loop van de tijd steeds minder post binnen, wat ook een interessant gegeven is. Van onderzoekers mag verwacht worden dat zij de tijd en de moeite nemen om zich te verdiepen in een archiefvormer. Rekening houden met personele veranderingen in een organisatie hoort daarbij.

Op het ADC zijn we voorzichtig met het herordenen van archieven, omdat we daarbij zomaar onze eigentijdse zienswijze opdringen aan een historisch archief. De informatie die in de oorspronkelijke structuur van een archief besloten lag, gaat bovendien vaak voor goed verloren bij een ingrijpende herordening. Plaatselijke archiefbeheerders raden wij eveneens aan om rekening te houden met de oorspronkelijke structuur van oude archieven. Voor toekomstige gebruikers met vragen die anno 2024 nog niet zijn opgekomen, blijven op die manier zoveel mogelijk gegevens behouden. ¶

Aanwinsten

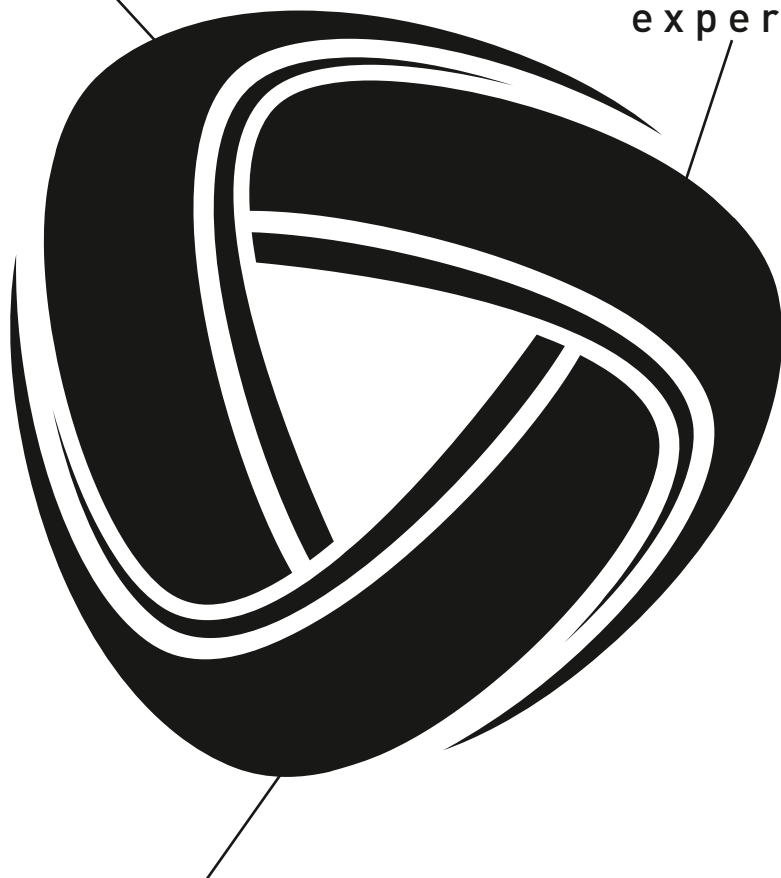
Aanvullingen archief

Hans Werkman

Borstbeeld K. Schilder

Uw doel
Uw wens

Onze
expertise

Het resultaat
hoogwaardige communicatie

DE BUNSCHOTER
SAMEN COMMUNICEREN